

اللَّهُ أَكْبَرُ

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی بندرعباس

مرکز پژوهش‌های اتاق بندرعباس

عنوان پژوهش: پیشنهاد همکاری استان هرمزگان با سازمان اکو

تهیه کننده: سید امید جعفریان

ناظر علمی: دکتر پیام رضایی

طبقه بندی موضوعی: اقتصاد منطقه

واژه های کلیدی: اکو، اقتصاد ایران، توسعه اقتصادی، اکو تا هرمزگان

- ❖ چکیده..... ۱
- ❖ مقدمه..... ۱
- ۱) تاریخچه آشنایی با سازمان اکو..... ۴
- ۲) اکو و سازمان‌های خارجی..... ۵
- ۳) تشکیلات سازمان اکو..... ۶
- ۳-۱) شورای وزیران..... ۶
- ۳-۲) شورای قائم مقامان..... ۶
- ۳-۳) شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای..... ۷
- ۳-۴) کمیته‌های فنی..... ۷
- ۳-۵) دبیرخانه..... ۷
- ۳-۶) سازمان‌های تخصصی..... ۸
- ۴) اهداف تشکیل اکو..... ۱۰
- ۵) عوامل واگرایی اکو..... ۱۱
- ۶) دیدگاه افراد نسبت به سازمان اکو..... ۱۳
- ❖ نتیجه‌گیری در خصوص تاثیرات اکو بر اقتصاد ایران..... ۱۹
- ۷) ظرفیت‌های استان هرمزگان و اکو..... ۲۲
- ۸) نظرات و پیشنهادهای استان هرمزگان در زمینه‌های مختلف..... ۲۵
- ۸-۱) زمینه آبیان..... ۲۵
- ۸-۲) زمینه کشاورزی..... ۲۵
- ۸-۳) زمینه گمرک..... ۲۶
- ۸-۴) بنادر و دریانوردی..... ۲۶
- ۸-۵) زمینه حمل و نقل ریلی..... ۲۶
- ❖ منابع..... ۲۷

❖ چکیده

اکو یکی از موسساتی است که به منظور کمک به شناسایی و حل مشکلات و معضلاتی که متوجه منطقه است، تاسیس شده است. جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از سه عضو مؤسس سازمان اکو (ایران، پاکستان و ترکیه)، همواره بیشترین اهتمام را نسبت به حفظ موقعیت این سازمان داشته است. در حال حاضر، اکو تنها سازمان منطقه‌ای و بین‌المللی است که مقر آن در قلمرو جمهوری اسلامی ایران قرار دارد؛ حدود ۲۲ درصد بودجه سالانه سازمان را ایران تأمین می‌کند. بیش از ۲۰ درصد کارشناسان آن ایرانی‌اند و بنابراین دامنه آزادی عمل و تأثیرگذاری ایران در این سازمان بیش از هر سازمان دیگر است. اکو ظرفیت‌هایی را در اختیار جمهوری اسلامی ایران می‌گذارد که می‌تواند در راستای توسعه کشور مثبت و مؤثر ارزیابی شود: اکو یکی از مجاری مناسبی است که می‌تواند منطقه‌ای شدن اقتصاد ایران را میسر سازد، این سازمان در فضای بسته و پرفشار بین‌المللی آزادی عمل و توان تأثیرگذاری خاصی در اختیار می‌گذارد و سایر دستاوردهایی را نیز که از عضویت در هم‌پیوندی‌های منطقه‌ای انتظار می‌رود کم و بیش تأمین می‌کند.

❖ مقدمه

سازمان همکاری اقتصادی (اکو) در سال ۱۹۶۶ به دنبال امضای نسخه جدیدی از معاهده از میر به صورت کامل جایگزین همکاری عمران منطقه ای شد. چنانکه از نام این سازمان پیداست، هدف اصلی از تأسیس آن همکاری کشورهای عضو در حوزه‌های مختلف اقتصادی بود. قرار بود و هست که این هدف با ساز و کارهای گوناگونی تأمین شود که به ویژه می‌توان به مواردی همچون رفع موانع تجارت آزاد، کنار نهادن سیاست‌های تجاری مخالف، ترکیب گام به گام و تدریجی در اقتصاد جهانی، توسعه همکاری‌ها در حوزه‌های دیگر همچون حوزه‌های اجتماعی، فنی، فرهنگی و علمی، توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل و ارتباطات، توسعه و ادغام بخش‌های خصوصی و عمومی اقتصاد و ترویج خصوصی‌سازی، توسعه منابع انسانی، تشدید تحرک و بهره‌گیری از منابع خام موجود در منطقه به‌ویژه منابع سرشار انرژی، استفاده مؤثر از پتانسیل‌های

کشاورزی و صنعتی منطقه، همکاری برای ریشه‌کنی مصرف مواد روان‌گردان، تسهیل همکاری‌های زیست‌محیطی، همکاری با سازمان‌های بین‌المللی دیگر و تشدید و تقویت پیوندهای تاریخی ملل منطقه از راه توسعه گردشگری اشاره کرد.

از آن زمان سازمان اکو با فراز و نشیب‌هایی مواجه بوده و دوره‌های متفاوت توفیق و رکود را پشت سر گذاشته، هرچند به نظر می‌رسد مسیر حرکت سازمان به شکل کلی رو به جلو بوده و به‌ویژه در سال‌های اخیر، اکو دستاوردهای قابل توجهی را در کارنامه خود به ثبت رسانده است.

مطالعه این مراحل گوناگون نشاط و خمودگی نظریه‌های خوبی موجود در باب علت‌های تأسیس و بقای سازمان‌های بین‌المللی را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که هرگاه کشورهای عضو احساس کرده‌اند حضور آنها در سازمان موجب کسب منافع ویژه‌ای برای آنهاست که به دست آوردن آن منافع در خارج از چارچوب سازمان با هزینه‌های بیشتر همراه بوده، دوره چسبندگی آنها به سازمان افزایش یافته و سازمان وارد دوره‌ای از ارتقای سطح همکاری‌ها و گسترش دامنه فعالیت‌ها شده است.

بنابراین مهم است که هر کشور بداند که عضویت وی در سازمان به چه صورت و تا چه اندازه در راستای هدف‌های ملی و تسهیل‌کننده دستیابی به منافع ملی آن کشور است. اتفاقی نیست که معاهده از میر در رأس هدف‌های تأسیس سازمان به مورد (به بهبود شرایط برای توسعه پایدار اقتصادی به وسیله بسیج پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی منطقه به این هدف که بر این اساس استاندارد و کیفیت زندگی در کشورهای عضو ارتقا یابد) اشاره‌ای روشن دارد. روشن است که جمهوری اسلامی ایران نیز در کنار دیگر هدف‌های متصور برای عضویت در سازمان، همانند دیگر کشورهای عضو هدف‌های اقتصادی معینی را پیگیری می‌کند. با این وجود، مورد ایران از جنبه‌هایی با دیگر کشورهای عضو متفاوت است: ایران به عنوان یکی از سه عضو مؤسس سازمان اکو (ایران، پاکستان و ترکیه)، همواره بیشترین کوشش را نسبت به حفظ موقعیت این سازمان داشته است.

در حال حاضر، اکو تنها سازمان منطقه‌ای و بین‌المللی است که مقر آن در قلمرو جمهوری اسلامی ایران قرار دارد؛ حدود ۲۲ درصد بودجه سالانه سازمان را ایران تأمین میکند. بیش از ۲۰ درصد کارشناسان آن ایرانی‌اند و بنابراین دامنه آزادی عمل و تأثیرگذاری ایران در این سازمان بیش از هر سازمان دیگر است. به همه دلایل بالا بررسی این پرسش (که آیا اکو به راستی می‌تواند در توسعه ایران مؤثر باشد؟) لازم به نظر می‌رسد. به این پرسش به شکل طبیعی به سه سؤال تبدیل می‌شود:

- ۱- ابزارهای موجود در سازمان اکو برای توسعه ایران کدامند؟
- ۲- آمادگی ایران برای استفاده از این ابزارها چگونه ارزیابی می‌شود؟
- ۳- آیا استراتژی‌های توسعه برای ایران بر جایگاه اکو در توسعه ایران مؤثر است؟

پاسخ‌گویی به هر سه پرسش از ظرفیت یک مقاله پژوهشی خارج است. اکو ظرفیت آن را دارد که به‌عنوان ساز و کاری مؤثر برای توسعه و رشد ایران مورد استفاده قرار گیرد. اکنون در پی آنیم که تأملاتی را در باب دو پرسش ارائه کنیم:

- الف - آیا راهبرد انتخابی برای توسعه ایران بر نقش و جایگاه بالقوه اکو در توسعه ایران مؤثر است؟
- ب - آیا ظرفیت‌های اکو می‌تواند زمینه‌ای برای کمک به تحقق راهبردها و برنامه‌های توسعه ایران فراهم کند؟

۱) تاریخچه آشنایی با سازمان اگو

امروزه تجارت درون منطقه‌ای در اتحادیه‌های بزرگ جهانی رشد چشم‌گیری داشته است. در حال حاضر بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای از جمله EU (European Union) در اروپا و ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) در آسیای جنوب شرقی دارای توان بالای اقتصادی بوده و در سرنوشت اقتصاد جهان نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. در خلیج فارس نیز شش کشور عضو شورای همکاری، زمینه ایجاد یک اتحادیه پولی را فراهم آورده‌اند.

پس از تشکیل کنفرانس توسعه و تجارت وابسته به سازمان ملل متحد در ۲۳ مارس ۱۹۶۴ و تعیین دهه ۱۹۶۰ به عنوان دهه توسعه و عمران کشورهای در حال رشد، روند این همکاری‌ها، شتاب بیشتری گرفت و سازمان همکاری عمران منطقه‌ای در سال ۱۹۶۴ (۱۳۴۳ ه.ش) با عضویت سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه تشکیل شد. سه کشور مزبور در صدد اجرای طرح‌های صنعتی کردن خود به شیوه غربی بودند. محدودیت ذخایر ارزی، نیاز به اجرای طرح‌های صنعتی، دریافت تکنولوژی و بالاخره استفاده از امکانات موجود منطقه‌ای سبب شد که اندیشه ایجاد سازمان همکاری عمران منطقه‌ای به صورت یک سازمان همکاری چندجانبه تقویت شود. علاوه بر این، داشتن علایق تاریخی، فرهنگی و سنتی مشترک میان سه کشور و قرار گرفتن در یک منطقه حساس استراتژیک، ضرورت پیدایش چنین سازمانی را نمایان می‌ساخت.

بدین ترتیب عهدنامه از میر (۱۳۴۵) به عنوان اساس و شالوده این همکاری برای تقویت فعالیت‌ها تنظیم شد. ناسیونالیسم و قومیت‌گرایی، ضعف تفکرات فراملی و همچنین برخی از تعهدات فرامنطقه‌ای برخی کشورهای عضو، موجب شد تا تشکیلات و سازمان پیش‌بینی شده نتواند، اهداف مورد نظر را تحقق بخشد.

با پیروزی انقلاب اسلامی و تحولات سیاسی در ایران، روند فعالیت‌های این سازمان منطقه‌ای تا چندی دچار رکورد شد. پس از پیروزی انقلاب نیز به علت عدم اعلان نظر قاطع ایران نسبت به ابقاء در سازمان مذکور یا خروج آن، فعالیت سازمان همکاری عمران منطقه‌ای به حالت تعلیق در آمد و در سال ۱۳۵۹ منحل شد. با در نظر گرفتن اصول سیاست خارجی ایران، مبنی بر

گسترش روابط با کشورهای همسایه، برای بسط همکاری سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه، ساختاری تحت نام جدید سازمان همکاری اقتصادی (Economic Cooperation Organization) که به‌طور خلاصه، اکو (ECO) خوانده می‌شود، از نهم اوت ۱۹۸۴ (۱۳۶۳ ه.ش) آغاز به کار کرد.

این سازمان، در ابتدا با مشارکت سه کشور مذکور، بر اساس معاهده از میر و با هدف اعتلای سطح زندگی اقتصادی مردم منطقه تاسیس گردید. کشورهای افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان، قرقیزستان در ۱۹۹۲ به این سازمان ملحق شدند. در همین رابطه روز ۲۸ نوامبر به‌مناسبت اوج فعالیت‌های این سازمان روز اکو نام‌گذاری شده است.

۲) اکو و سازمان‌های خارجی

در حال حاضر سازمان اکو با داشتن ۱۰ عضو و حدود ۳۵۰ میلیون نفر جمعیت، یعنی حدود یک چهارم جمعیت مسلمانان جهان، به‌عنوان بزرگ‌ترین تشکل اقتصادی جهان اسلام بخش قابل توجهی از ظرفیت‌های تجاری، صنعتی، بازرگانی و منابع نفتی و گازی جهان را در اختیار دارد. این مهم، در کنار موقعیت ممتاز این سازمان منطقه‌ای در سطوح استراتژیک و ژئواستراتژیک، با اختصاص حدود ۸.۷ میلیون کیلومتر مربع وسعت فعلی، به‌عنوان نقطه تماس سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا، فرصت قابل توجهی برای اعضای فعال در آن ایجاد کرده است. باتصویب قطعنامه‌ای در چهل و هشتمین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل در خصوص همکاری‌های بین ۲ سازمان، نقطه عطفی در تاریخ روابط خارجی اکو گشوده شد. براساس این قطعنامه، اکو به‌عنوان عضو ناظر مجمع عمومی پذیرفته شد و پس از آن هر ۲ سال یک‌بار در اجلاس سالانه مجمع عمومی قطعنامه‌ای پیرامون روابط بین ۲ سازمان تصویب شده است. با امضای یادداشت تفاهم و موافقت‌نامه‌های همکاری میان اکو و دیگر سازمان‌های بین‌المللی، روابط خارجی سازمان وارد مرحله جدیدی شد و توانست به عضویت ناظر بیشتر این سازمان‌ها درآید.

۳) تشکیلات سازمان اکو

تشکیلات سازمان همکاری اقتصادی اکو براساس عهدنامه از میر عبارتست از:

- ۱) شورای وزیران (COM: Council of Ministers)
- ۲) شورای قائم مقامان (CPR: Council of Permanent Representatives)
- ۳) شورای برنامه ریزی منطقه‌ای (RPC: Regional Planning Council)
- ۴) کمیته‌های فنی
- ۵) دبیرخانه
- ۶) سازمان تخصصی

۱-۳- شورای وزیران

این شورا به عنوان عالی ترین رکن تعیین کننده خط مشی سازمان محسوب می شود و با شرکت وزرای امور خارجه کشورهای عضو و یا دیگر نمایندگان که مقام وزارت داشته باشند، تشکیل می شود. شورا دارای اجلاس سالیانه بوده و حداقل یک بار در طی سال تشکیل جلسه می دهد. در این جلسات، آیین نامه های داخلی تدوین و همچنین تصمیمات سازمان توسط آن اتخاذ می شود.

۲-۳- شورای قائم مقامان

شورای قائم مقامان متشکل از مدیر کل وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران و سفرای کشورهای عضو در ایران بوده و به عنوان رکن دائمی از طرف وزیران رويه و خط مشی سازمان را تعیین و موضوعاتی را که مستلزم اتخاذ تصمیم توسط دولت عضو می باشد، تنظیم می کند و در امور مربوط به اجرای تصمیمات شورای وزیران، اقدامات مقتضی به عمل می آورد. این شورا دارای اجلاس مرتب بوده و هر زمان که نیاز باشد، تشکیل جلسه می دهد. ریاست این شورا هر شش ماه یکبار به صورت دوره ای و به ترتیب حروف الفبای انگلیسی با یکی از کشورهای عضو است. این شورا دارای نمایندگی ثابت در ایران است.

۳-۳- شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای

شورای برنامه‌ریزی مرکب از رؤسای سازمان‌های برنامه دولت عضو یا نمایندگان که دارای همان اختیارات باشند. این شورا، به‌طور کلی مطالعه درباره طرح‌های عمرانی و بررسی استعدادها و امکانات تولیدی کشورهای عضو را بر عهده دارد و پیرامون طرح‌های مشترک و قراردادهای درازمدت و ایجاد هماهنگی بین طرح‌های همکاری دولت‌های عضو و اقداماتی که لازم است نسبت به انجام آن‌ها تسریع به‌عمل آید، اظهار نظر و توصیه‌های لازم را می‌نماید. توصیه‌های شورا به‌همراه گزارش نتایج ارزیابی به شورای وزیران جهت اتخاذ تصمیم ارائه می‌شود.

۳-۴- کمیته‌های فنی

این کمیته‌ها که از نمایندگان کشورهای عضو تشکیل می‌شود، وظیفه دارند که ارتباط و تماس لازم در مورد طرح‌های خاص و مشترک سازمان را بین کشورهای عضو فراهم آورند. در ابتدای تشکیل این سازمان در سال ۱۳۴۳ ه.ش، ۱۷ کمیته به‌وجود آمد؛ اما پس از زمانی کوتاه مسئولین به این نتیجه رسیدند که وجود کمیته‌های متعدد، کیفیت‌ها را پایین می‌آورد؛ به‌همین جهت، با ادغام چند فعالیت در یکدیگر، تعداد آن‌ها را کاهش داد.

امروزه اکو دارای ۸ کمیته "اقتصادی، بازرگانی"، "صنعتی و فنی"، "حمل و نقل و ارتباطات"، "کشاورزی"، "علمی، آموزشی و فرهنگی"، "انرژی"، "زیربنایی در امور عمومی (کمیته بهداشت و محیط زیست)" و "مبارزه با مواد مخدر" است.

۳-۵- دبیرخانه

به‌منظور برقراری ارتباط بین ارگان‌های مختلف کشورهای عضو، تصمیم گرفته شد که اکو دارای یک دفتر دائمی به‌نام دبیرخانه باشد، که مقر آن در تهران است. دبیرخانه اکو از یک دبیرکل و تعدادی کارمند اداری تشکیل گردیده و دارای وظایف متعددی است.

- وظایف دبیر کل

- تهیه اسناد و مدارک لازم، تنظیم صورت حساب، نظرات و تصمیمات سازمان؛
 - حفظ ارتباط با دولت‌های عضو و سایر ارگان‌ها؛
 - تهیه گزارش سالانه؛
 - بررسی فعالیت‌های سازمان اکو و ارزیابی موفقیت‌های آن؛
 - تهیه گزارش جامع درباره وضعیت اقتصادی کشورهای عضو و تسلیم آن به شورای وزیران.
- دبیرخانه تحت نظر دبیر کل سازمان فعالیت دارد. دبیر کل فردی است که به تناوب از کشورهای عضو، به ترتیب حروف الفبای انگلیسی برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شود؛ ولی اعتبار این قاعده تا سال ۲۰۰۰ میلادی بود که پس از آن دبیر کل برای مدت دو سال به ترتیب حروف انگلیسی اعضاء انتخاب می‌شود.
- دبیرخانه سازمان، دارای تشکیلات منسجمی است. این تشکیلات عبارتند از: دبیرکل، معاونین دبیرکل، مدیران دبیرخانه (از هر کشور ۲ نفر به عنوان مدیر انتخاب می‌شوند) و تعدادی کارمند اداری و دفتری.

۳-۶- سازمان‌های تخصصی

براساس ماده ۲۰ عهدنامه ازمیر، سازمان‌ها و مؤسسات تخصصی در برخی زمینه‌های خاص همکاری به وجود آمده و در همان زمینه فعالیت خود را آغاز کردند. برای اجرای این مفاد، در حال حاضر سازمان اکو دارای چند مؤسسه تخصصی است. این مؤسسات عبارتند از:

مؤسسه فرهنگی اکو؛ مقر این مؤسسه در تهران است و اهداف و برنامه‌های مشترک فرهنگی را طرح‌ریزی و اجرا می‌کند. هدف اصلی مؤسسه، ارتقاء همکاری و مشارکت نزدیک بین مردم منطقه و همکاری بین رسانه‌های گروهی، اندیشمندان، روشنفکران، هنرمندان و کلیه اقشاری که به نوعی در زمینه میراث مشترک منطقه صاحب نظر و یا فعال هستند، است. تقویت مبادلات فرهنگی، برپایی نمایشگاه‌های هنری، برگزاری مسابقات ورزشی، برپایی سمینارها و کنگره‌های

ادبی، انتشار آثار برتر منطقه، تقویت همکاری در زمینه باستان شناسی و معماری، گسترش زبان‌های رایج منطقه از جمله اهداف و برنامه‌های مورد نظر مؤسسه فرهنگی اکو است.

بنیاد علمی اکو؛ مرکز بنیاد علمی اکو در اسلام‌آباد پایتخت پاکستان است و وظایف و اهداف کلی بنیاد مذکور عبارتند از: تربیت نیروی متخصص و ماهر، ارتقا سطح علمی موسسات تحقیقاتی، ارزیابی مسایل مربوط به تکنولوژی و چگونگی انتقال تکنولوژی مدرن، مبادله اطلاعات علمی.

مؤسسه آموزشی اکو؛ مرکز مؤسسه آموزشی اکو در آنکارا پایتخت ترکیه قرار دارد و وظایف و اهداف کلی آن عبارتند از: تشکیل کرسی‌های مشترک و متقابل در دانشگاه‌ها، مبادله دانشجو و اهدای بورس‌های مطالعاتی و فرهنگی بین کشورهای عضو، تاسیس دانشگاه.

مؤسسات منطقه‌ای؛ مؤسسات منطقه‌ای اکو با مبنا قراردادن حمل و نقل و ارتباطات، به‌عنوان عناصر زیر بنایی در توسعه اقتصادی تشکیل شده‌اند. "اتاق بازرگانی و صنایع اکو"، "شرکت مشترک کشتیرانی اکو"، "شرکت هواپیمایی اکو"، "مؤسسه آموزش عالی بیمه اکو"، "مرکز بیمه اکو"، "شرکت بیمه اتکایی اکو"، "مؤسسه فرهنگی اکو"، "مؤسسه منطقه‌ای استانداردسازی اکو"، "مجمع اتاق‌های بازرگانی و صنایع اکو"، "بانک تجارت و سرمایه‌گذاری اکو" و "بنیاد جوانان اکو" تشکیل‌دهنده این مؤسسات‌اند.

این مؤسسات هر ساله گزارشاتی در خصوص فعالیت خود به دبیرخانه اکو ارائه می‌دهند. چنانچه نیاز به اتخاذ تصمیماتی داشته باشند که دارای تأثیر بر خط‌مشی سازمان باشد، قبلاً از دبیرکل کسب مجوز می‌نمایند و سرانجام جهت اجرای تصمیمات خود از طریق دبیرخانه، از کمک کشورهای عضو برخوردار می‌شوند. این مؤسسات، ارکانی فرعی وابسته به سازمان محسوب می‌شوند، که توسط شورای وزیران به‌وجود آمده‌اند و هر زمان لازم باشد، تعدادشان بنا به ضرورت، توسط همان شورا افزایش و یا کاهش خواهد یافت.

همچنین طی سال‌های اخیر، دو همکاری مشترک منطقه‌ای دیگر نیز بین سازمان‌های ذی‌ربط کشورهای عضو اکو به‌وجود آمده که خارج از تشکیلات اکو و به‌صورت مستقل عمل می‌کنند و عبارتند از :

- اکوسای (ECOSAI: Economic Cooperation Organization Supreme Audit Institutions)؛
موسسات عالی حسابرسی کشورهای عضو اکو؛

- اکونا (ECONA: Economic Cooperation Organization News Agency)؛

خبرگزاری اکو، متشکل از خبرگزاری‌های کشورهای عضو اکو؛

۴) اهداف تشکیل اکو

۱. ارتقاء شرایط برای توسعه اقتصادی پایدار و افزایش سطح زندگی و رفاه مردم؛
۲. گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و حذف موانع تجاری؛
۳. تلاش در جهت ادغام تجارت کشورهای منطقه با تجارت جهانی و ارتقای همکاری‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و علمی؛
۴. توسعه زیربنای حمل و نقل و ارتباطات؛
۵. توسعه همگرایی بخش دولتی و خصوصی با تاکید بر آزادسازی اقتصادی؛
۶. تدوین برنامه مشترک جهت توسعه منابع انسانی و بهره‌برداری از منابع طبیعی؛
۷. همکاری منطقه‌ای برای کنترل مواد مخدر؛
۸. حفظ محیط زیست و تحکیم روابط تاریخی و فرهنگی در بین کشورهای عضو و همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

۵ عوامل واگرایی اکو

گسترش و تنوع موافقت‌نامه‌های تجاری، حمایت از حقوق مالکیت فکری، اقدامات ضد دامپینگ، گسترش حمل و نقل و سرمایه‌گذاری مشترک در امور مورد علاقه کشورهای عضو از جمله اموری است که می‌تواند با ایجاد همگرایی فراگیر منطقه‌ای بر نقش و جایگاه اکو در جهان بیفزاید و سهم اعضای این سازمان منطقه‌ای در تجارت جهانی را افزایش دهد.

ایران به‌عنوان بزرگترین تولیدکننده نفت و گاز و ترکیه به‌عنوان دروازه اکو به اروپا از مهم‌ترین مزیت‌های اکو در عرصه تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی به‌شمار می‌روند.

به‌رغم همه این برگ‌های برنده، اکو تاکنون نتوانسته به یک سازمان فعال در عرصه همکاری منطقه‌ای تبدیل شود. به‌طور کلی، عوامل واگرایی در اکو را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. تفاوت ساختار اقتصادی کشورهای عضو؛

۲. فقدان برنامه مدرن اقتصادی و نامکمل بودن اقتصاد کشورهای عضو؛

۳. فقدان سرمایه برای توسعه در اکثر کشورهای عضو به‌خصوص افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی؛

۴. فقدان نهادهای لازم به‌منظور حمایت از روابط تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی در برخی از کشورهای عضو؛

۵. ضعف قوانین و فقدان مقررات ناظر بر تجارت و سرمایه‌گذاری در برخی از کشورهای عضو و حجم نه‌چندان چشم‌گیر تعاملات اقتصادی و تجاری بین سه کشور (ایران، پاکستان و ترکیه) علی‌رغم عضویت دیرینه‌شان در سازمان همکاری عمران منطقه‌ای و جانشین آن، اکو؛

۶. عدم وجود اطمینان لازم و نگرانی برخی از اعضاء نسبت به نیات یکدیگر با نظر داشت تفاوت نظام‌ها و دیدگاه‌های سیاسی در این کشورها؛

۷. اعمال نفوذ برخی کشورهای خارجی و فرامنطقه‌ای از جمله آمریکا و اسرائیل، به خصوص در دو کشور ترکیه و آذربایجان و نیز حضور نظامی آمریکا در افغانستان؛
۸. عدم وجود دیدگاه‌های سازنده منطقه‌ای؛ چراکه لازمه پیشرفت و توسعه، گذشت اعضا از منافع کوتاه مدت در مقابل منافع کلی‌تر و بلندمدت‌تر است؛
۹. تفاوت رژیم‌های سیاسی و تعارضات سیاسی و عقیدتی بین اعضا؛
۱۰. دل‌بستگی اعضا به غیر از منطقه؛
۱۱. نبود امنیت و ثبات سیاسی در برخی از کشورها، مانند آسیای مرکزی و افغانستان، که با مسائلی از جمله جنگ و سلطه از سوی نیروهای بیگانه، قاچاق مواد مخدر و درگیری‌های قومی و قبیله‌ای و فقر و محرومیت دست و پنجه نرم می‌کنند؛
۱۲. حل نشدن رژیم حقوقی دریای خزر، که روابط کشورهای ذی‌نفع در این رابطه را تحت‌الشعاع خود قرار داده و کدورت‌ها و دلخوری‌های سیاسی مانعی در روند هم‌گرایی سیستمی و اقتصادی بین اعضای سازمان آکو می‌شود.

۶ دیدگاه افراد نسبت به سازمان اکو

همکاری میان کشورها در حال توسعه راه‌حل مشکلات آنها است، به‌ویژه کشورهایی که همسایه‌اند و فرهنگ، دین و مذهب مشترک دارند. سازمان اکو از ابتدا با سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه تشکیل شد، ولی خوشبختانه امروز تعداد کشورهای عضو زیاد شده‌است و می‌تواند باز هم گسترش پیدا کند و از این نیروی بالقوه استفاده شود. این در حالی است که برخی از کشورهای قدرتمند با اینکه تعدادشان محدود است تصمیم دارند که منابع، اقتصاد و انرژی دنیا را در دست خودشان داشته باشند و بتوانند برای کل دنیا تصمیم‌گیری کنند. اینجا کشورهایی که به اصطلاح در حال توسعه تلقی می‌شوند متأسفانه با توجه به منابع غنی که دارند از لحاظ منابع معدنی، منابع نفتی و حتی منابع فرهنگی ممکن است که خیلی قدرت تصمیم‌گیری در جهان نداشته باشند. به طور طبیعی وجود چنین سازمان‌هایی کمک می‌کند که کشورها دور هم جمع شوند و تصمیمات واحدی بگیرند. با توجه به نیروهای بالقوه اقتصادی، انرژی و مانند آن که در آنها وجود دارد در همه زمینه‌ها می‌توانند فعالیت‌های مختلف داشته باشند و بتوانند در جهان حرف خود را بزنند. (دکتر موسوی رئیس دانشکده حقوق و علوم سیاسی ۱۳۸۸)

اکو هویت منطقه‌ای دارد. این هویت منطقه‌ای بر اساس تحولات بین‌المللی و نیاز بین‌المللی روز به روز توسعه پیدا می‌کند. ما در آمریکای لاتین سازمان کشورهای لاتین، در آفریقا سازمان قاره آفریقا، در آسیا اکو، شانگهای، سارک و موسسات دیگر منطقه‌ای که هر یک معرف هویت منطقه‌ای آنها است، بوجود آمده‌اند. در اینجا دو موضوع را می‌توانیم مورد بررسی قرار دهیم: یک هویت سیاسی منطقه است که اکو می‌تواند معرف هویت سیاسی این منطقه باشد. از روزی که سازمان اکو پایه ریزی شد هویت سیاسی آن نیز از طرف دولت‌ها شناخته و این هویت سیاسی با توافق ۱۰ کشور (در ابتدا سه کشور و بعد با اضافه شدن ۷ کشور به آنها) تثبیت شد. بعد از جنگ جهانی دوم وقتی سازمان ملل متحد بوجود آمد مسائلی مطرح شد که فراتر از اصول گذشته بود. باید اصولی را تشخیص می‌دادند و تأیید می‌کردند. اصول همزیستی در مورد مسائل اقتصادی، اجتماعی، حقوق بشر، مسائل سیاسی و حل مناسبات، توسعه مناسبات، حل منازعات بین کشورها. بعد از این که تعداد کشورها بیشتر شد، مشکل تصمیم‌گیری در سازمان‌های

بین‌المللی به وجود آمد. افزایش تعداد کشورها و نیز به وجود آمدن تقاضاهای بیشتر و در بعضی موارد اختلاف‌های سیاسی دنیا را متوجه ساخت برای اینکه بتوان با مسائل روزمره و مسائلی که ما را تهدید می‌کنند، برخورد عاقلانه وجود داشته باشد، (مسائل محیطی، روابط اقتصادی، تجاری و مسائل حقوقی) باید از نقطه نظر ملی به شکل عاقلانه برخورد کرد و در صدد پیدا کردن راه‌حل‌های اجرایی برای آنها برآمد.

به این ترتیب در خود سازمان ملل به طرف تخصص پیش رفتند و سازمان‌های اختصاصی شکل گرفت، سازمان کشاورزی، سازمان هواشناسی و غیره. در اینجا است که سازمان‌های غیردولتی بوجود می‌آیند. سازمان‌های غیردولتی از جمله موسساتی هستند که باید به اندازه استعداد و ماهیت خود به مسائل توجه کنند و حالت اجرایی داشته باشند و بیشتر به این سمت پیش بروند. در قسمت منطقه‌ای نیز همین حالت است. کشورها متوجه شده‌اند که وقتی با هم در یک جا باشند و در عین حال مشترکاتی از نظر مذهبی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و دیگر مسائل داشته باشند اگر با توجه به مشترکاتی که دارند عمل کنند، نتیجه عملشان بهتر خواهد بود.

اگر هم یکی از این موسسات است که به همین منظور برای کمک به شناسایی و حل مشکلات و معضلاتی که متوجه منطقه است تاسیس شده است. این هویت سیاسی سازمان است که کشورها را دور هم جمع کرده است و با استفاده از اشتراکات و احتیاجات مشترک می‌تواند در تشخیص معضلات منطقه‌ای تلاش کند و به نتیجه برسد. بخش دیگر سازمان اکو هویت اقتصادی و فرهنگی آن است. هویت اقتصادی مربوط به ایجاد روابط اقتصادی بین کشورهای منطقه در تجارت، حمل و نقل زمینی، خطوط آهن، تسهیلات ترانزیتی، تاسیس بازارهای مشترک، انتقال کالا از جایی به جای دیگر است. این شامل تمام مسائل اقتصادی است. در قسمت اقتصادی هم باید کارهای زیربنایی صورت بگیرد. از بین بردن تعرفه‌های گمرکی، از نظر تسهیلات، ترانزیت و ... البته در مورد اقتصادی ابزارهای دیگری هم لازم است. از جمله ابزارهای مالی ضرورت دارد که در برنامه‌ها کارهای زیربنایی آن انجام شده است. یکی از این ابزارهای مالی بانک اکو است آن هم بانک توسعه است. کشورهای داخل و خارج منطقه که مشترکاتی با ما دارند را نمی‌توان نادیده

گرفت از جمله هندوستان، چین و روسیه که می‌توانیم روابط غیر مستقیم و طرح مسائل مشترک را وسعت ببخشیم.

روابط ما با جامعه بین‌المللی وسیع‌تر است. با سازمان ملل و سازمان‌های اختصاصی در مسائل مختلف روابطی وجود دارد و روز به روز توسعه پیدا می‌کند. ما در صدد تدوین برنامه‌های مشترک هستیم. در بعد فرهنگی مسئله مهمی که وجود دارد این است که ۱۰ کشور عضو اکو، از نظر فرهنگی روابط بسیار عمیقی با یکدیگر دارند. اینکه در افغانستان دری، در تاجیکستان تاجیکی و در ایران فارسی و در جای دیگر ترکمنی صحبت می‌شود، وجه تمایز این کشورها نیست. این وجه برای این است که ما متوجه باشیم که در مسائل فرهنگی از نظر بنیادی اشتراک داریم و این اشتراک بنیادی ما به طور کامل مشهود است. ما باید در مسائل فرهنگی خودمان به این عناصر مهم، اساسی و بنیادی که این منطقه را با هم پیوند می‌دهد، توجه کنیم و در تقویت هویت فرهنگی منطقه تلاش کنیم. (معروفی دبیرکل سازمان اکو ۱۳۸۸)

یکی از ویژگی‌های عمده روابط بین‌الملل و شرایط بین‌المللی ایجاد تشکل یا هم‌پیوندی‌های منطقه‌ای است که در دوره جنگ سرد و بخصوص پس از آن افزایش بیشتری پیدا کرده است. فروپاشی نظام دو قطبی که بوجود آمد، کشورها خیلی راحت‌تر توانستند دور هم جمع شوند و در سطوح منطقه‌ای بتوانند با همدیگر اشتراکاتی داشته باشند. بر مبنای آن بخصوص در زمینه‌های اقتصادی تشکل‌هایی را ایجاد کنند. چرا که با توجه به جهانی شدن اقتصاد هر یک از این کشورها احساس می‌کردند که باید در این فضای جهانی شدن یک جای پای برای خودشان بوجود آورند به خصوص کشورهای در حال توسعه فکر کردند که اگر بتوانند با یکدیگر متحد شوند و تشکل‌های اقتصادی ایجاد کنند، بهتر می‌توانند با این فضای بین‌المللی یا جهانی شدن اقتصاد مقابله کنند و یا آمادگی بیشتری داشته باشند تا بتوانند وارد این فضا شوند. به همین جهت ایجاد سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو) که ایران و ۹ کشور دیگر عضو آن هستند، خیلی طبیعی است. ایران به عنوان کشوری که از لحاظ شرایط جغرافیایی و ژئوپلیتیکی به گونه‌ای که هم در خاورمیانه حرفی برای گفتن دارد و هم در آسیای غربی، آسیای مرکزی، قفقاز و خلیج فارس در زیر سیستم منطقه‌ای قرار دارد. بعد از انقلاب ما در چندین سال گذشته به جهت

مسائل بین‌المللی، امنیتی، سیاسی و اعتقادی توجه بسیار زیادی در سیاست خارجی خود به قسمت غربی منطقه داشتیم. یعنی ما بیشتر در فضای خاورمیانه و خلیج فارس تنفس کردیم و عنایت کمتری به شرق خودمان یعنی آسیای غربی، آسیای مرکزی یا قفقاز داشتیم. اگر ما بخواهیم یک دیپلماسی فعال داشته باشیم، به طور حتم نیاز است به این مناطق هم پردازیم. فضای بین‌المللی و بخصوص آمریکا مدام و در حد کمتری اروپایی‌ها خیلی دنبال این هستند که یک فضای بسته ای برای ما بوجود آورند و انزوا را بر ما حاکم کنند، سازمان اکو که اعضای تشکیل دهنده آن از کشورهای آسیای مرکزی هستند به عنوان یک فصل مشترک بسیار خوب که امکان فعالیت بیشتر ایران را در زیر سیستم منطقه ای شرق فراهم می آورد نام برد و خاطر نشان کرد ایران در تعدادی از سازمانهای همکاری‌های اقتصادی از جمله گروه هشت، سازمان همکاری‌های اقیانوس هند، اوپک، گروه ۱۵ عضو است ولی اکو تنها سازمان منطقه‌ای می باشد که مقر آن در تهران است و این خود زمینه مناسبی را برای ما فراهم می کند.

بخصوص در این منطقه یک حوزه تمدنی و فرهنگی بسیار مناسبی وجود دارد که زبان، تمدن و فرهنگ مشترک راه را برای ایران آماده تر می کند. اگر بنا باشد که ایران وارد یک فضای اقتصاد بین‌المللی بشود و بعداً به دلایلی بتوانیم به سازمان تجارت جهانی هم بپیوندیم، سازمان اکو با همکاری‌های اقتصادی که با آن داریم می تواند پیش درآمدی و مقدمه‌ای برای تجربه اندوزی یا آماده سازی ایران و اقتصاد ایران برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی باشد. همچنین نقش ایران به عنوان یکی از سه بنیان‌گذار سازمان اکو (ایران، پاکستان و ترکیه) را در کمک به تقویت سازمان کلیدی دانست و تاکید کرد که ایران باید لوکوموتیو حرکت این سازمان باشد و تلاش کند که بیش از گذشته در آن فعالیت کند تا سازمان حرکتی رو به جلو داشته باشد، چرا که به لحاظ تئوریک مشخص شده است که در سازمان‌های منطقه‌ای اگر یک کشوری بتواند پرچمدار اصلی باشد در توفیق آن سازمان خیلی موثر است. به عنوان مثال آلمان در اتحادیه اروپا، مالزی در ا.س.ان.

ایران نیز در رابطه با سازمان بیش از هر چیز باید بر روی مسائل ها اقتصادی و ایجاد همکاری و تسهیلاتی که بتواند به همکاری‌های اقتصادی کمک کند تاکید کند. ایجاد انگیزه در کشورهای

عضو اکو برای فعالیت بیشتر در سازمان را موثر مسئله مهم است و اکنون تعدادی از کشورهای که عضو اکو هستند چندان رغبتی برای فعال بودن در سطح سازمان ندارند. اینها باید فعال و تشویق شوند و رغبت بیشتری پیدا کنند. یا اینکه در رابطه با سازمان احساس سودی کنند که تا بتوانند در سازمان فعالیت بیشتری داشته باشند. سیاست خارجی و دیپلماسی منطقه‌ای ایران با اکو بسیار گره خورده است به طوری که می‌توان گفت توفیقات و عدم توفیق و ناکامی‌های اکو را پای ایران می‌نویسند، به همین جهت ایران باید آمادگی، شناخت و فعالیت بیشتری در زمینه اکو داشته باشد و همچنین باید آمادگی داشته باشد برای اینکه که بهره‌برداری‌های بلند مدت برای سازمان داشته باشد در کوتاه مدت امتیازدهی کند. سازمان اکو از سال ۱۹۹۲ بپیوستن آن ۷ کشور یک شکل واقعی پیدا کرد. (آقای طاهریان معاون دبیر کل اکو ۱۳۸۸)

نکته دیگری که می‌تواند زمینه موفقیت توسعه همکاری منطقه‌ای را فراهم آورد عدم مداخله یک قدرت هژمون یا یک نیروی بین‌المللی است. به طور طبیعی کشورهای درون این منطقه بهتر از دیگران می‌توانند مسائل و مشکلاتشان را درک کنند و راه‌حل‌های منطقه‌ای، بهترین راه‌حل‌ها برای حل معضلات و دفع تهدیدها است. حال اگر قدرتی منطقه‌ای به مداخله بپردازد پیشرفت کار را با مشکل روبرو می‌کنند. هر منطقه‌ای که توانسته است به دور از مداخله قدرت‌های خارجی اقدامات خودش را دنبال کند از موفقیت بیشتری برخوردار بوده است. نکته دیگری که می‌تواند زمینه ساز کمک به موفقیت یک سازمان منطقه‌ای یا به همکاری‌ای در درون یک منطقه باشد، تلاش برای ارتقاء سطح تجارت درون منطقه‌ای نسبت به افزایش سطح تجارت برون منطقه‌ای است. کشورهای یک منطقه اگر بتوانند مبادلات تجاری خودشان را افزایش بدهند و نیازهای خودشان را در درون منطقه رفع کنند، به طور طبیعی بهتر از این خواهد بود که با جهان خارج یا بیرون از منطقه تعامل بیشتری برقرار کنند که این امر متأسفانه در مورد اکو صادق نیست و بیشتر همکاری‌های تجاری، اقتصادی و مبادلات تجاری با بیرون از منطقه انجام می‌شود و صادرات و واردات بیشتر با جهان خارج صورت می‌گیرد تا در درون منطقه و بین کشورهای منطقه. نکته دیگری که می‌تواند زمینه ساز توسعه همکاری‌ها باشد، ماهیت و ساختار نظام بین‌الملل است. پس از پایان جنگ سرد به دلیل تحولات نظام بین‌الملل و تغییر در ماهیت

تعاملات بین‌المللی از سیاسی-ایدئولوژیک به اقتصادی-فنی و فقدان یک قدرت هژمون که در همه مناطق بتواند به نحوی به امر و نهی پردازد، زمینه توسعه همکاری منطقه‌ای در همه مناطق و از جمله در حوزه اکو فراهم شده است. البته متأسفانه در حوزه اکو در مورد این پارامتر اخیر شاهد وضعیت مناسبی نیستیم، یعنی به نحوی همچنان قدرتهای فرامنطقه‌ای تاثیر گذارند. این یکی از موانعی بوده که مانع از پیشرفت خوب کشورهای منطقه اکو شده است.

در شرایط کنونی امنیت منطقه‌ای یکی از الزامات همکاری‌های منطقه‌ای به شمار می‌آید و کشورهای که در مناطق مختلف وارد همکاری‌های اقتصادی و فنی شده‌اند، در سایر حوزه‌ها از جمله در خصوص مسئله امنیت مشترک و تلاش در جهت دستیابی منطقه‌گرایی امنیتی گام‌هایی برداشته‌اند که این مسئله در آینده به‌نوعی می‌تواند در مورد اکو نیز به وقوع بپیوندد. وی همچنین در خصوص منطقه‌گرایی منطقه‌ای یا امنیت منطقه‌ای خاطر نشان کرد، امروزه مفهوم امنیت یک مفهوم مبهم و توسعه نیافته است و به همین دلیل تفسیر بردار است. به طور طبیعی دفع خطرها و تهدیدهای ناشی از جهانی شدن و فرایند جهانی شدن از عهده یک یا چند کشور معدود برنمی‌آید. به ویژه اگر این کشورها ضعیف و ناتوان باشند. این امر هم می‌تواند انگیزه و کمکی باشد برای اینکه کشورها برای اتخاذ راهکارهای مشترک و در عین حال توانمند که بتواند در برابر تهدیدهای منطقه‌ای بایستد، تلاش کنند به. ویژه اینکه کشورهای موجود در یک منطقه جغرافیایی، جغرافیا شرایطی را بر آنها تحمیل می‌کند. انتخاب راهکارها و اتخاذ رویکردهای مختلف لزوماً بر عهده دولت‌ها نیست. به عبارت دیگر شرایط و فضای محیطی و منطقه‌ای دولت‌ها را ناگزیر به اتخاذ سازکارها و جهت‌گیری‌های خاصی می‌کند. دکتر آقای همچنین اظهار امیدواری کرد روزی برسد که دولت‌های عضو اکو با توجه به تلاش‌های زیادی که در جهت همکاری‌های اقتصادی و فنی انجام می‌دهند در نهایت به همکاری همه‌جانبه اقتصادی دست یابند، هرچند هنوز در این زمینه راه طولانی را در پیش رو دارند. وی در خاتمه افزود: اگر چه ماهیت سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو)، اقتصادی است ولی دور از ذهن نیست که این کشورها یک روزی با تغییر نام سازمان همکاری‌های اقتصادی به سازمان همکاری‌های اقتصادی و امنیتی وارد همکاری‌های امنیتی هم شوند.

❖ نتیجه‌گیری در خصوص تاثیرات اکو بر اقتصاد ایران

در این پژوهش با پرسشی روبرو بودیم (آیا اکو به راستی می‌تواند در توسعه ایران مؤثر باشد؟) که به سه پرسش جزئی‌تر زیر تبدیل شد:

(الف) ابزارهای موجود در سازمان اکو برای توسعه ایران کدامند؟

(ب) آیا راهبرد انتخابی برای توسعه ایران بر نقش و جایگاه بالقوه اکو در توسعه ایران مؤثر است؟

(ج) آیا ظرفیت‌های اکو می‌تولند زمینه‌ای برای کمک به تحقق راهبردها و برنامه‌های توسعه ایران فراهم کند؟

پرسش نخست وضعیت کلی اقتصادی کشورهای عضو اکو مرور شد تا از این طریق با به تصویر کشیدن ابعاد اقتصاد و بازار منطقه گرایش رو به گسترش آن نشان داده شود. در این میان وقوع بحران اقتصادی جهانی و تأثیرات غیرقابل اجتناب آن بر منطقه اکو به عنوان متغیری مداخله‌گر وارد تحلیل شد و بر پیچیدگی آن افزود. اما به هر حال تجزیه و تحلیل‌های به عمل آمده نشان داد که منطقه اکو با پشت سر گذاردن بحران اقتصادی فعلی جهان، رشد اقتصادی، درآمد سرانه، تجارت و در نتیجه تجارت درون منطقه‌ای بالاتری را تجربه خواهد کرد و از این حیث به طور نسبی در وضعیت بهتری قرار خواهد گرفت.

در این پژوهش موضوع رشد و توسعه اقتصادی ایران محور تأمل قرار گرفت. در نخستین بخش بدون آنکه به نقد و تحلیل نظریه‌های گوناگون و گاه متعارض توسعه ملی کشورمان بپردازیم کوشیدیم وجوه مشترک همه دیدگاه‌ها را استخراج کنیم و نشان دهیم حداقل‌هایی وجود دارند که مورد توافق همه این نظریه‌ها هستند. این وجوه اشتراک چنانکه در این مقاله استخراج شد تا آنجا که به بخش خارجی اقتصاد مربوط است، شامل ضرورت خلاصی اقتصاد ایران از اتکالی به نفت، ضرورت متنوع‌سازی صادرات ایران و افزایش حجم صادرات غیرنفتی، و نیز ضرورت افزایش و متنوع‌سازی کشورهای مبدأ و مقصد کالاهای وارداتی و صادراتی در حد امکان می‌باشند.

تحقق این اهداف مستلزم افزایش تعامل ایران با اقتصاد جهانی و لازمه تحقق این مهم رقابت پذیر شدن کالاهای ایرانی از حیث کیفیت و قیمت خواهد بود. با این همه تعامل ایران با جهان به خصوص آنجا که صدور کالاهای غیرنفتی و غیرسنتی مورد نظر است با اشکالات فراوانی مواجه است. کالاهای ایرانی هم از حیث قیمت و هم از لحاظ کیفیت اغلب غیررقابتی هستند و به خصوص افزایش قیمت نفت و بروز بیماری هلندی در اقتصاد ایران به این کاستی دامن زده است.

فضای سیاسی موجود نیز به نفع توسعه تعامل ایران با اقتصاد جهانی عمل نمی‌کند. تحریم‌های امریکا هنوز اعمال می‌شود، تحریم‌های شورای امنیت نیز بدان افزوده شده و امکان توسعه دامنه و تشدید تحریم‌ها دست کم در آینده نزدیک وجود دارد. مسئله ورود ایران به سازمان تجارت جهانی نیز با سختگیری‌ها و اشکال تراشی‌های جدی مواجه است. این واقعیات توجه مضاعف جمهوری اسلامی ایران به فعالیت در بازار منطقه‌ای را ایجاد می‌کند که نه تنها در رقابت برای ورود به بازار جهانی نیست بلکه مرحله‌ای واسطه‌ای و سکویی برای آمادگی به شمار می‌رود.

از سوی دیگر برخورداری از مجموعه‌ای از مزیت‌های نسبی در منطقه اکو واقعیتی غیرقابل انکار است. مشابهت‌های فرهنگی، مذهبی، زبانی، تاریخی و نزدیکی جغرافیایی از جمله منابع این مزیت‌های نسبی‌اند که باید مورد استفاده قرار گیرند. پرسش مقدر آن است که کدام یک از سازوکارهای اکو و چگونه می‌توانند، در تحقق اهداف حداقلی توسعه‌ای فوق چنانکه برشمردیم به خدمت گرفته شوند؟ در پاسخ به این پرسش دو موافقت نامه اصلی اکو، یعنی موافقت نامه چهارچوب حمل و نقل ترانزیتی و موافقت نامه تجاری اکو را مورد تحلیل محتوا قرار دادیم و ظرفیت‌هایی که این دو موافقت نامه در راستای توسعه ایران ارائه می‌کنند برجسته نمودیم.

استفاده ایران از ظرفیت‌ها به ایران اجازه می‌دهد که محوریت ترانزیتی خود را در منطقه گسترش داده و با اجرای اکوتا ضمن ایجاد زمینه لازم برای گسترش تجارت ایران با کشورهای منطقه تجربه تجارت چندجانبه را که دارای مزایای فراوانی است و وجه غالب در روابط تجاری جهان امروز می‌باشد تمرین نماید. به همین جهت به نظر ما حتی چنانچه بر اجرایی شدن اکو

تا با توجه به نقدهایی که برخی کارشناسان بر این موافقت‌نامه دارند در حال حاضر سود چندانی متصور نباشد، با توجه به روندهای آتی که منتهی به گسترش قابل ملاحظه بازارهای منطقه خواهد شد و نیز به فرض اینکه کالاهای ایرانی نیز به سمت رقابتی شدن میل نمایند، نباید موقعیت و فرصت را از دست داد. باید برای گسترش تجارت در منطقه و جهان آماده شد و امروز از رقابت حداقلی که اکو تا تحمیل می‌نماید روی بنگرداند.

در پایان تأکید بر این نکته مناسب است که فارغ از آنکه کدام یک از نظریه‌های رقیب برای توسعه ایران انتخاب شود، از آنجا که تنزل وابستگی به صادرات نفتی، افزایش تنوع مبادی و مقاصد صادراتی و وارداتی و افزایش کم و کیف صادرات غیرنفتی وجه مشترک همه نظریه‌هاست و اکو فرصت مناسبی برای تحقق این اهداف مشترک فراهم می‌آورد، بنابراین این سازمان به هر روی می‌تواند در توسعه ایران نقش مثبتی ایفا نماید.

۷) ظرفیت‌های استان هرمزگان و اکو

استان هرمزگان؛ جنوبی‌ترین استان کشور در کنار سواحل نیلگون خلیج فارس و دریای عمان، ظرفیت‌های فراوان و ویژه‌ای در زمینه سرمایه‌گذاری دارد. ظرفیت‌های بی نظیری در این استان وجود دارد که این استان را به بهشت سرمایه‌گذاران و پایتخت اقتصادی و تجاری ایران تبدیل کرده است. هرمزگان با توجه به جایگاه راهبردی خود و مجاورت با تنگه هرمز یکی از حساس‌ترین و حیاتی‌ترین گذرگاه‌های کشور، از جهت دسترسی آسان به آب‌های آزاد و خطوط تجاری دریایی بین‌المللی است. کریدور جنوب به شمال یکی از مهمترین کریدورهای بین‌المللی است که از هرمزگان گذر می‌کند و قاره آسیا را به اروپا متصل و نیازهای مواد اولیه کشورهای آسیای مرکزی و اروپا را فراهم می‌کند. هزار و ۵۰۰ کیلومتر نوار ساحلی و دارا بودن ۱۴ جزیره اقتصادی و راهبردی از ۱۷ جزیره خلیج فارس بر اهمیت این استان افزوده است.

هرمزگان به عنوان قطب سرمایه‌گذاری و اقتصاد مطرح است که با معرفی و شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و ظرفیت‌های اقتصادی آن گامی ارزنده در مسیر توسعه و بهبود تعاملات استان و کشور با سایر کشورها برداشته می‌شود.

۵ منطقه ویژه اقتصادی، ۲ منطقه آزاد، ۸۲ بندر (صیادی، تجاری، نفتی، مواد معدنی و چند منظوره)، ۱۵۶ پست اسکله، ۱۳ فرودگاه، ۲۱ شهرک و ناحیه صنعتی، ۳ پالایشگاه نفتی، ۴ پالایشگاه گاز، ۶ نیروگاه، ۵ مجتمع فولاد، ۲ مجتمع آلومینیوم، ۲ مجتمع روی، سیمان، کشتی سازی فراساحل و هزار واحد صنعتی از مهمترین ظرفیت‌های این استان اقتصادی است.

دسترسی به شبکه‌های چهارگانه حمل و نقل و هزار و ۵۰۰ کیلومتر خطوط ریلی و وجود ۵۵ کیلومتر خط ریلی از ورودی بزرگترین بندر کشور بندر شهید رجایی از دیگر ظرفیت‌های با ارزش سرمایه‌گذاری در هرمزگان است. این در حالیست که ۶۰ درصد صادرات و واردات کشور از بنادر هرمزگان انجام می‌شود. ۶۰ درصد ترانزیت کالا، ۵۴ درصد عملیات گمرک و ۷۵ درصد درآمدهای گمرک از این استان انجام می‌شود.

وجود همه این ظرفیت‌ها در کنار مجتمع بندری شهید رجایی که دروازه طلایی واردات و صادرات کشور است اهمیت دوچندانی به این استان اقتصادی داده است. حدود ۸۵ درصد از عملیات تخلیه و بارگیری کالاهای کانتینری کشور در بندر شهید رجایی انجام می‌شود. بندری با شاخص‌های ویژه، که گام در جهت بنادر نسل سومی برداشته است.

در این استان ظرفیت تولید شناورهایی تا ظرفیت ۸۰ هزار تن، تولید ۸۰ میلیون متر مکعب گاز، تولید ۱۵۰ هزار تن میگو و تولید ۱۴۳ هزار تن ماهی در دریا، تولید ۱۰ میلیون تن فولاد و ۱۳ میلیون تن گندله و تولید ۶ هزار مگاوات برق وجود دارد. وجود ذخائر عظیم نفت و گاز و منابع معدنی با ارزش اقتصادی، میادین گازی و نفتی، همجواری با خط صلح برای انتقال گاز، همجواری با منطقه پارس جنوبی و ۱۶۵ هزار هکتار سطح زیر کشت با تولید دو ونیم میلیون تن محصولات کشاورزی، از دیگر ظرفیت‌های هرمزگان برای سرمایه‌گذاری است.

ظرفیت ویژه دیگری که در این استان وجود دارد سواحل مکران است. حدود ۵۷ درصد سواحل مکران در هرمزگان قرار دارد که ظرفیت مناسبی برای سرمایه‌گذاری است. طرح توسعه سواحل مکران با محوریت جاسک چند سالی است پس از فرمایش‌های رهبری در هرمزگان آغاز شده است. باید زمینه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در طرح‌های عمرانی استان بویژه در سواحل مکران فراهم شود.

وجود ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل در هرمزگان هرگونه سرمایه‌گذاری در این استان را اجتناب ناپذیر کرده است. هر یک از ظرفیت‌های استان هرمزگان موتور محرک توسعه اقتصادی قلمداد می‌شود. هرمزگان تنها استان کشور است که دارای مجمع الجزایر و دسترسی به آب‌های آزاد است و این به منزله ورود به بازارهای جهانی و اقتصاد بین‌الملل است. با جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی ظرفیت‌های ناشناخته هرمزگان شناسایی می‌شود.

فرصت‌های شناسایی شده در بخش‌های صنعت، کشتی‌سازی، شیلات و کشاورزی، حمل و نقل، انرژی، گردشگری، ساخت و ساز و عمران و همچنین نفت و گاز است.

جمع سرمایه‌گذاری‌های مناطق ویژه استان تا کنون نیز بیش از ۲۰ میلیارد دلار است. امسال نیز ۵۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی برای هرمزگان پیش بینی شده است. هم‌اکنون ۷۸ طرح سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در هرمزگان در حال اجراست.

نیروگاه هزار و ۴۰۰ مگاواتی سیریک با سرمایه‌گذاری مشترک ایران و روسیه، کارخانه کنسانتره آهن با سرمایه‌گذاری چین و نیروگاه برق خورشیدی با سرمایه‌گذاری کشور ایتالیا از مهم‌ترین سرمایه‌گذاری‌های خارجی در هرمزگان است.

هرمزگان رتبه نخست جذب سرمایه‌گذار خارجی (فاینانس) را به خود اختصاص داده است.

۶ طرح سرمایه‌گذاری مستقیم توسط کشورهای ایتالیا، فرانسه و چین با ارزش هفتاد میلیون دلار و دو طرح فاینانس در قالب نیروگاه ۱۴۰۰ مگاواتی سیریک به ارزش یک میلیارد و ۲۵۰ میلیون دلار و پالایشگاه جاسک نیز با ارزش ۲ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار در هرمزگان مصوب شده است.

سرمایه‌گذاران در هرمزگان از معافیت مناطق ویژه، مناطق آزاد و شهرک‌های صنعتی برخوردار هستند. واگذاری زمین، معافیت‌های بیمه‌ای، مالیاتی و تضمین سرمایه‌گذاری‌ها از جمله این مشوق‌ها و معافیت‌هاست. معافیت عوارض مالیاتی برای سرمایه‌گذاران تا هفت سال پس از بهره‌برداری است.

اداره کل راه آهن هرمزگان با قرار داشتن در مسیر ۶ کریدور ریلی به شرح ذیل :

۱. بندرعباس - سرخس
۲. بندرعباس - رازی
۳. بندرعباس - بندرامیر آباد
۴. بندرعباس - میرجاوه
۵. بندرعباس - اینچه برون
۶. بندرعباس - شمعتیغ افغانستان

با تجهیزات کامل تخلیه و بارگیری آماده هرگونه همکاری در پذیرش انواع محمولات کانتینری-قله-مواد نفتی و ... با انواع واگن مسقف-لبه بلند-مسقف و مخزن‌دار در کلیه کریدرها می‌باشد. به هر روی هرمزگان با ویژگی‌های بی‌نظیرش در مسیر پیشرفت و ترقی قرار گرفته است. پیشرفتی که نیازمند توجه بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری برای تحقق آن است.

۸) نظرات و پیشنهادهای استان هرمزگان در زمینه‌های مختلف:

۸-۱) زمینه آبیان

- ۱) پیشنهاد سرمایه‌گذاری مشترک در زمینه تولید و صادرات محصولات شیلاتی.
- ۲) صادرات میگوی پرورشی.
- ۳) انتقال دانش فنی تکثیر و پرورش ماهیان دریایی.
- ۴) همکاری در زمینه تولید خوراک آبیان.
- ۵) انتقال تکنولوژی قفس.
- ۶) انجام پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در مورد تکثیر سایر آبیان.

۸-۲) زمینه کشاورزی

- ۱) سرمایه‌گذاری مشترک منطقه ای در زمینه کشاورزی.
- ۲) سرمایه‌گذاری مشترک حمل ریلی محصولات کشاورزی و ایجاد کریدور شرق به غرب و جنوب به شمال از مسیر ریلی.
- ۳) کاهش و یا حذف تعرفه‌های کشاورزی فی‌مابین.
- ۴) ایجاد مناطق آزاد کشاورزی مشترک.
- ۵) امکان صادرات مجدد محصولات تولیدی استان از طریق کشورهای عضو.
- ۶) تعیین ارز مشترک جایگزین دلار.

۸-۳ زمینه گمرک

- ۱) احداث خط (لاین) گمرکی مخصوص کشورهای عضو سازمان اکو جهت تسریع در انجام امورات گمرکی.
- ۲) تبادل اطلاعات اسناد گمرکی مخصوصا فاکتورهای فروشنده بصورت الکترونیکی بین کشورهای عضو.
- ۳) تبادل تجارب و اطلاعات گمرکی بین کشورهای عضو در زمینه علمی، تخصصی، گمرکی و...
- ۴) تعهد به تسهیل و تسریع ترخیص کالاها بین کشورهای عضو.
- ۵) حمایت از تولید کنندگان کشورهای عضو در بازاریابی کالاها.

۸-۴ زمینه بنادر و دریانوردی

- ۱) ترغیب کشورهای آسیای میانه علی‌الخصوص کشورهای محصور در خشکی مثل ازبکستان، تاجیکستان و افغانستان جهت سرمایه‌گذاری در زمینه محوطه اختصاصی لجستیکی با توجه به ظرفیت‌های ریلی موجود در بندر شهید رجایی.
- ۲) برگزاری وبینار با مشارکت عمده صادرکنندگان و واردکنندگان، تشکل‌های صنفی حمل و نقلی کشورهای آسیای میانه با رده‌های متناظر ایرانی با هدف آشنایی بیشتر و توسعه شبکه همکاری.

۸-۵ زمینه حمل و نقل ریلی

- با عنایت به پیش‌بینی حدود یک میلیون تن درفاز اول حمل بار بین ایران و افغانستان به عنوان دو کشور عضو اکو بر اساس رویه‌های مختلف گمرکی صادرات و واردات و ترانزیت مسائلی به شرح ذیل وجود دارد:
- ۱) عدم تعریف کد گمرکی برای مرز شمتیغ.
 - ۲) نیاز به استفاده حداکثری از پتانسیل‌های حمل ریلی با افغانستان با توجه به انتقال خط ریلی به طول ۶۰ کیلومتر به داخل خاک افغانستان می‌باشد که رفع مشکلات تعرفه ای از طرف افغان یکی از مهمترین موارد می‌باشد.

- ۳) ایجاد سایت‌های تخلیه در روزنک افغانستان از جمله سایت تخلیه مواد سوختی محصولات جنرال کارگو آهن‌آلات مواد خوراکی.
- ۴) ایجاد مرکز لجستیکی و انبارهای مورد نیاز در روزنک افغانستان با توجه به شرایط خاص کشور مذکور.
- ۵) سهولت در ورود و خروج قطارها و رفع مشکلات تردد مرزبانی.
- ۶) در مرز سرخس امکان ایجاد و تردد واگن‌های ایرانی در کشورهای CIS و رفع مشکلات مربوط به آن.

❖ منابع

فارسی:

- ۱) اکبریان، رضا. (بررسی وضعیت ژئوپلیتیک ایران در زمینه اقتصاد نفت و گاز)، پژوهشنامه اقتصادی.
- ۲) آخوندی، عباس. (اقتصاد نفت در عصر جهانی شدن: پیشنهاد یک راهکار منطقه ای برای خلیج فارس)، پژوهشنامه بازرگانی.
- ۳) بودجه نفتی، اقتصاد نفتی. قابل دسترسی در تارنمای ماهنامه اقتصاد ایران
- ۴) بهکیش، محمدمهدی. ۱۳۹۰. اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، تهران: نشرنی.
- ۵) پاکدامن، رضا؛ سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- ۶) پایگاه خبری. ایران اکونومیست. به نشانی اینترنتی:
www.iraneconomist.com
- ۷) پیشداد، سعید؛ همگرایی در سازمان اکو، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- ۸) خبرگزاری ایرنا. ۱۳۹۹. هرمرزگان پشتوانه ترانزیت کالای کشورهای عضو اکو است. به نشانی اینترنتی

www.irna.ir/news/84265666

۹) خبرگزاری مهر. (وزیر اقتصاد خواستار شد: توسعه فرهنگ تولید برای صادرات)، قابل دسترسی در تارنمای خبرگزاری مهر به نشانی اینترنتی:

www.mehrnews.ir

- ۱۰) خلعتبری، فیروزه. مبانی اقتصاد نفت، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- ۱۱) درخشان، مسعود. نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران: مسائل اقتصاد ایران و راهکارهای آن، تهران: دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۲) رضایی اسکندری، داوود، هدف‌های توسعه هزاره سازمان ملل متحد و بررسی عملکرد نامتقارن کشورهای در حال توسعه مطالعه موردی کشورهای آسیای مرکزی، (پایان نامه دکتری)، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- ۱۳) سازمان توسعه تجارت ایران.
- ۱۴) سلامتی، مرتضی. اشتغال، بازار کار، سیاست‌های اقتصادی، تهران: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- ۱۵) شهابی سهراب و محمدحسن شیخ الاسلامی "آیا می‌توان منتظر موفقیت اکو ماند؟" فصلنامه سیاست.
- ۱۶) شیخ‌حسینی، کامبیز؛ اکو یک دیدگاه منطقه‌ای، تهران، دفتر مطالعات و پژوهش‌های سیاسی وزارت امور خارجه.
- ۱۷) شیخ الاسلامی، محمدحسن، مناسبات تشنج‌آمیز بین‌المللی و عدم جذب سرمایه‌گذاری خارجی توسط جمهوری اسلامی ایران (دکتری پایان نامه)، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- ۱۸) کوزه‌گر کالجی، ولی؛ تحقق اکو و سند چشم‌انداز اکو ۲۰۱۵، فرصت‌ها و چالش‌ها اکو، تهران، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز.
- ۱۹) گزارش ظرفیت‌های کم نظیر سرمایه‌گذاری هرمزگان (نویسنده: سمانه فلاح کاظمی)

www.iribnews.ir/009D18

- (۲۰) محمدی، سعید؛ آثار ترتیبات ترجیحی در بین کشورهای عضو اکو در توسعه تجارت ایران، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- (۲۱) محمدی، سعید؛ آثار ترتیبات ترجیحی در بین کشورهای عضو اکو در توسعه تجارت ایران، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- (۲۲) مشهدی رفیع، فرشته، ۱۳۹۷ مقاله گزارش بزرگداشت «روز اکو» سازمان همکاری‌های اقتصاد.

لاتین:

- a. Annual Economic Report , “Economic Cooperation Organization”, Annual Economic Report.
- b. Baldwin, David , Neorealist and Neo-liberalism. The Contemporary Debate, New York: Columbia University Press.
- c. Compos, N.F and Coricelli, , “Growth in Transition: What We Know, What We Don’t and What We Should”, Journal of Economic Literature, XL (September).
- d. Economic Cooperation Organization, A guide book, Secretariat of Economic Cooperation Organization, Tehran-Iran.
- e. Eghbal Media (2009), The Global Financial Crisis: Recession bites into Western Europe, available online at www.euromonitor.com
- f. Eskandari, Davoud, Millennium Development Goals: An Overview, Tehran, ECO Bulletin, Secretariat of Economic Cooperation Organization.
- g. Estrin Saul & Klaus Meyer , “Foreign Direct Investment in Transition Economies: Transition Economies: Strengthening the Gains from Strengthening the Gains from Integration”.
- h. Hasenclever Andreas, Peter Mayer, Volker Rittberger, Theories of International Regimes, Cambridge: Cambridge University Press.

- i. Horsmann, I. and Markusen, J. R , Endogenous Market Structures in International Trade, Journal of International Economics, Vol. 4, No. 20.
- j. IMF , A Study of the Soviet Economy (3 Volumes), Washington DC: IMF, World Bank, OECD and EBRD.
- k. IMF , IMF Lends \$116 Millions by Aidar Abdychev and Axel Schimmelpfeing, Middle East and Central Asia Department in IMF Survey Magazine.
- l. IMF (2009b), IMF Steps up its Engagement, Support in Central Asia, IMF Survey Magazine.
- m. Journal of Turkish Weekly , Turkish Tourism to Boom in Spite of Financial Crisis, e online at www.turkishweekly.net.
- n. Koolae, Elaheh, The Economic Cooperation Organization(ECO) Achievements and Prospects, Tehran: University of Tehran Press.
- o. Lyroudi Katerina, Papanastasiou John & Vamvakidis Athanasios , Foreign Direct Investment and Economic Growth in Transition Economies, SouthEastern Europe Journal of Economics.
- p. Malcolm Dowling and Ganeshan Wignaraja , Central Asia after Fifteen Years of Transition: Growth, Regional Cooperation, and Policy Choices, Asian Development Bank.
- q. Mogilevsky, R. Role of Multilateral and Regional Trade Disciplines: Kyrgyzstan's Experience, Studies and Analyses, No. 278, Warsaw: Center for Social and Economic Research.
- r. Raballand, G, Kunth. A. & Auty, R. Central Asia's Transport Cost Burden and Its Impact on Trade, World Bank: Washington D.C.
- s. Sandler Todd, Tschirhart John T, The Economic Theory of Clubs: An Evaluative Survey, Journal of Economic Literature.